Wyrok z dnia 3 listopada 2009 r., II CSK 207/09

Zarzut nieautentyczności oświadczenia dłużnika, o którym mowa w art. 97 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm.), podlega badaniu w sprawie o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności, a nie w postępowaniu o nadanie bankowemu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności.

Sędzia SN Stanisław Dąbrowski (przewodniczący)
Sędzia SN Teresa Bielska-Sobkowicz
Sędzia SN Henryk Pietrzkowski (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Ewy C. i Marka C. przeciwko Bankowi Spółdzielczemu w O. o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 3 listopada 2009 r. skargi kasacyjnej powodów od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 26 listopada 2008 r.

uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Łodzi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny w Łodzi wyrokiem z dnia 26 listopada 2008 r. oddalił apelację powodów od wyroku oddalającego powództwo o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego w postaci wystawionego przez pozwany Bank w dniu 7 września 1999 r. bankowego tytułu egzekucyjnego, zaopatrzonego w klauzulę wykonalności na podstawie postanowienia sądowego z dnia 29 stycznia 2001 r.

Według dokonanych ustaleń, powodowie w dniu 3 sierpnia 1998 r. podpisali jako poręczyciele wekslowi deklarację wekslową weksla własnego *in blanco*, zabezpieczającego spłatę kredytu udzielonego przez pozwany Bank Damianowi J. i Jackowi J. W treści deklaracji nie została wskazana kwota, do wysokości której weksel może zostać wypełniony. Powodowie złożyli także pisemne oświadczenie o

poddaniu się egzekucji, które nie zawierało kwoty, do której poddają się egzekucji, ani terminu końcowego, do którego bankowy tytuł egzekucyjny może zostać wystawiony.

Postanowieniem z dnia 23 września 1999 r. tytułowi egzekucyjnemu wystawionemu przez pozwany Bank w dniu 7 września 1999 r. nadana została klauzula wykonalności. Po tym dniu, a przed ponownym wnioskiem z dnia 18 grudnia 2000 r. o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, który tym razem wystawiony został w dniu 15 grudnia 2000 r., pracownica Banku wpisała do oświadczenia powodów o poddaniu się egzekucji datę 30 czerwca 2006 r., do której bankowy tytuł egzekucyjny mógł być wydany, oraz kwotę długu w wysokości 315 000 zł, podlegającego dobrowolnej egzekucji, a ponadto wpisała kwotę długu w deklaracji wekslowej. Postanowieniem Sądu Rejonowego z dnia 29 stycznia 2001 r. nadana została temu tytułowi egzekucyjnemu klauzula wykonalności. W toku egzekucji powodowie nie otrzymali tego postanowienia, ani nie zostali pouczeni o możliwości jego zaskarżenia.

Sąd Apelacyjny – podobnie jak Sąd pierwszej instancji – uznał, że skoro przedmiotem sporu było żądanie zgłoszone na podstawie art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 5 lutego 2005 r. (art. 7 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 172, poz. 1804), a „podstawą wydania kwestionowanego tytułu wykonawczego nie jest weksel, ale bankowy tytuł egzekucyjny”, to poza oceną należało pozostawić zarzuty powodów dotyczące nieprawidłowości wypełnienia weksla, jego indosowania itp. Odnosząc się do zarzutu nieistnienia zobowiązania wekslowego Sąd Apelacyjny wskazał na szczególne cechy poręczenia wekslowego; podkreślił, że poręczenie wekslowe jest zobowiązaniem abstrakcyjnym, niezależnym od umowy łączącej poręczyciela z osobą, za którą poręcza oraz od tego, czy umowa taka istnieje. Wadliwość stosunku podstawowego kauzalnego nie ma wpływu na ważność zobowiązania poręczyciela, a zasady udzielania poręczenia wekslowego na wekslu *in blanco* są takie same jak na wekslu zupełnym.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, okoliczność, że w postępowaniu klauzulowym pozwany Bank złożył oświadczenie powodów o poddaniu się egzekucji z dopisaną przez pracownika tego Banku kwotą zadłużenia oraz datą, do której bankowy tytuł egzekucyjny mógł być wydany, mogła stanowić źródło zarzutów możliwych do zbadania tylko w postępowaniu wywołanym zażaleniem na postanowienie o

nadaniu klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu, nie zaś w postępowaniu, którego przedmiotem jest powództwo przewidziane w art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c.

Skarga kasacyjna powodów została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego – art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c. przez wadliwą wykładnię polegającą na uznaniu, że oświadczenie dłużników o poddaniu się egzekucji nie podlega badaniu w sprawie o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności, art. 10, 32, oraz 101-103 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. – Prawo wekslowe (Dz.U. Nr 37, poz. 282 – dalej: "Pr.weksl.") przez ich zastosowanie, a także na podstawie naruszenia prawa procesowego – art. 777 § 1 w związku z art. 795 § 1 k.p.c., art. 96 ust. 2 i art. 97 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawa bankowe (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm. – dalej: "Pr.bank.") przez wadliwe uznanie, że w okresie sprzed wejścia w życie art. 786^2 k.p.c. przedmiotem badania w postępowaniu klauzulowym był – mający charakter materialny – zarzut dotyczący treści złożonego przez dłużnika oświadczenia woli o poddaniu się egzekucji na podstawie bankowego tytułu. Skarżący wskazali, że ich powództwo oparte zostało na twierdzeniu, iż wierzytelność objęta kwestionowanym tytułem wykonawczym nie powstała i nie istniała w chwili nadania klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu, oraz na bezspornej okoliczności, że treść ich oświadczenia o poddaniu się egzekucji była inna od tej, która jest zawarta w dokumencie złożonym przez pozwany Bank w postępowaniu klauzulowym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepis art. 786^2 k.p.c., który wszedł w życie z dniem 5 lutego 2005 r. określa w sposób wyraźny zakres kognicji sądu w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu. Przepis ten wprowadzony został w celu wyeliminowania – obserwowanej wcześniej – bezzasadnej praktyki wykorzystywania postępowania klauzulowego do badania zasadności obowiązku świadczenia stwierdzonego w bankowym tytule egzekucyjnym. Oznacza to, że również przed dniem 5 lutego 2005 r. w postępowaniu klauzulowym sąd nie był uprawniony do badania, czy wierzytelność powstała ze zobowiązania wekslowego. Kognicją tego sądu było i jest wyłącznie sprawdzenie, czy wystawienie bankowego tytułu egzekucyjnego odbyło się zgodnie z art. 96-98 Pr.bank. Sąd powinien zatem zbadać, czy dochodzona wierzytelność wynika bezpośrednio z czynności bankowych określonych w art. 5 ust. 1 Pr.bank. lub z zabezpieczenia wierzytelności

banku wynikającej z tej czynności oraz czy dłużnik złożył oświadczenie w formie pisemnej o poddaniu się egzekucji. Oświadczenie to powinno określać kwotę zadłużenia, do której bank może wystawić bankowy tytuł egzekucyjny, oraz termin, do którego bank może wystąpić o nadanie temu tytułowi klauzuli wykonalności. Te wymagania – w przypadku tytułu egzekucyjnego wystawionego przez stronę pozwaną – były spełnione, dlatego Sąd Rejonowy nadał temu tytułowi klauzulę wykonalności.

Podstawę powództwa w sprawie zakończonej zaskarżonym wyrokiem stanowi art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 5 lutego 2005 r. Powództwo przewidziane w tym przepisie jest środkiem merytorycznej obrony przed egzekucją, opartej na zaprzeczeniu zdarzeniom, stanowiącym podstawę nadania klauzuli wykonalności. W powództwie takim dłużnik może podnieść wszelkie zarzuty materialnoprawne dotyczące wierzytelności, wskazanej w bankowym tytule egzekucyjnym. Ich źródłem mogą być zdarzenia powstałe nie tylko przed wystawieniem bankowego tytułu egzekucyjnego, ale także zaistniałe przed i po wydaniu klauzuli wykonalności. W grę wchodzą przykładowo zarzuty nieistnienia roszczenia banku lub istnienia roszczenia w mniejszej wysokości niż to zostało ujęte w tytule, braku wymagalności roszczenia, nieważność bezwzględna oświadczenia woli o poddaniu się egzekucji (np. brak zdolności do czynności prawnych) albo nieważność względna takiego oświadczenia (błąd, podstęp, groźba).

Sąd Apelacyjny, nie badając zarzutów wadliwości zobowiązania poręczonego przez powodów, podkreślił, że poręczenie wekslowe jest zobowiązaniem abstrakcyjnym, niezależnym od umowy łączącej poręczyciela z osobą, za którą poręcza oraz od tego, czy umowa taka istnieje. Przyjęte przez Sąd Apelacyjny założenie znajduje tylko częściowe usprawiedliwienie w treści art. 32 zdanie drugie Pr.weksl., który stanowi, że zobowiązanie poręczyciela jest ważne, chociażby nawet zobowiązanie, za które poręcza było nieważne z jakichkolwiek przyczyn, z wyjątkiem wady formalnej. Bez zdefiniowania pojęcia „wady formalnej” i wyjaśnienia, czy nieuzupełnienie weksla *in blanco* najpóźniej w chwili dochodzenia praw z weksla jest objęte wadą formalną powodującą nieważność poręczanego zobowiązania, przywołana przez Sąd Apelacyjny zasada samodzielności zobowiązań wekslowych nie może stanowić argumentu usprawiedliwiającego

odmowę zbadania wskazanej okoliczności, stanowiącej źródło zarzutów zgłoszonych przez powodów.

W doktrynie podkreśla się, że pojęciem „wady formalnej” w rozumieniu art. 32 zdanie drugie Pr.weksl. objęte są wypadki wyjątkowe, np. zobowiązanie wystawcy było nieważne, ponieważ podpisał się tylko imieniem lub jego podpis z innej przyczyny był nieważny, nie została zachowana forma nieodzowna dla powstania zobowiązania wekslowego, dokument nie ma cech weksla własnego (art. 101 w związku z art. 102 Pr.weksl.) lub weksla trasowanego (art. 1 w związku z art. 2 Pr.weksl.), albo poręczono za trasata, ale na wekslu nie ma podpisu wskazującego na przyjęcie przez niego weksla (art. 25 ust. 1 Pr.weksl.), poręczono za trasata, który „podpisał” przyjęcie weksla jedynie inicjałami imienia i nazwiska. W judykaturze wskazano natomiast, że wszystkie inne niż wada formalna wadliwości – w szczególności brak zdolności prawnej lub zdolności do czynności prawnych – powodujące, iż zobowiązanie, za które udzielono poręczenia, nie powstało, nie pozbawiają, zgodnie z zasadą samodzielności zobowiązań wekslowych (art. 7 Pr.weksl.), ważności oświadczenia poręczyciela. Nie stanowi zatem wady formalnej także sfałszowanie podpisu osoby, za którą udzielono poręczenia, forma bowiem wymagana dla oświadczenia osoby objętej poręczeniem wekslowym jest zachowana, a to, że własnoręcznego podpisu nie złożyła ta osoba, lecz kto inny podpisał się jej nazwiskiem, jest wadliwością innego rodzaju (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 września 2006 r., I CSK 116/06, OSNC 2007, nr 5, poz. 76 oraz uchwała Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 1994 r., III CZP 75/94, OSNC 1994, nr 12, poz. 238).

Z przedstawionego wywodu wynika, że dla oceny ważności zobowiązania poręczyciela wekslowego nie wystarczy powołanie się – jak to uczynił Sąd Apelacyjny – na zasadą samodzielności zobowiązań wekslowych, konieczna bowiem jest ocena ważności poręczanego zobowiązania w płaszczyźnie przesłanki wady formalnej tego zobowiązania. Innymi słowy, zarzut naruszenia art. 32 Pr.weksl. można uznać za bezzasadny tylko wtedy, gdyby powołane przez skarżących wady weksla nie wchodziły w zakres „wady formalnej” w rozumieniu tego przepisu. Oceną z tego punktu widzenia Sąd Apelacyjny w ogóle się nie zajął, co usprawiedliwia zarzut naruszenia art. 32 Pr.weksl. przez jego zastosowanie.

Za uzasadniony należało uznać zarzut naruszenia art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c. przez jego niezastosowanie oraz art. 795 § 1 k.p.c. i art. 96 ust. 2 Pr.bank. przez

błędną wykładnię, polegającą na uznaniu, że autentyczność (prawdziwość) dokumentów, stanowiących podstawę wystawienia bankowego tytułu egzekucyjnego, nie podlega badaniu w sprawie, której przedmiotem jest powództwo przewidziane w art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c., lecz w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu (art. 795 k.p.c.).

Odnosząc się do kwestii kognicji sądu w obu wskazanych postępowaniach należy stwierdzić, że w postępowaniu klauzulowym sąd bada, czy wierzytelność wynika bezpośrednio z czynności bankowych określonych w art. 5 ust. 1 Pr.bank., czy dłużnik złożył w formie pisemnej oświadczenie o poddaniu się egzekucji o określonej treści oraz czy czynność ta dokonana została bezpośrednio z bankiem. Te wszystkie wymagania zostały spełnione. Sąd Rejonowy, nadając bankowemu tytułowi egzekucyjnemu klauzulę wykonalności uznał, że dochodzona wierzytelność wynika bezpośrednio z czynności bankowej, poręczenie wekslowe bowiem jest taką czynnością (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2000 r., III CZP 22/00, OSP 2001, nr 3, poz. 45). Ponadto dysponował pisemnym oświadczeniem złożonym pozwanemu Bankowi przez powodów, w którym wskazana została zarówno kwota zadłużenia, do której bank mógł wystawić bankowy tytuł egzekucyjny, jak i termin, do którego bank mógł wystąpić o nadanie takiemu tytułowi sądowej klauzuli wykonalności.

W postępowaniu klauzulowym sąd nie bada autentyczności dokumentów (ich prawdziwości). Okoliczność, że oświadczenie o poddaniu się egzekucji w istotnej części nie pochodzi od powodów, lecz od pracownika banku, nie może być zatem badana – wbrew stanowisku przyjętemu w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku – ani przez Sąd Rejonowy, rozstrzygający wniosek o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu, ani przez Sąd Okręgowy, rozpoznający zażalenie na takie postanowienie. Właściwą drogą zgłoszenia zarzutu nieprawdziwości okoliczności stwierdzonych w dokumentach, stanowiących podstawę wydania klauzuli wykonalności jest sprawa, w której dłużnik żąda pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności, w istocie bowiem dłużnik, zgłaszając takie żądanie „przeczy zdarzeniom, na których oparto wydanie klauzuli wykonalności” (art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym do dnia 5 lutego 2005 r.).

Z tych względów należało orzec, jak w sentencji (art. 398^{15} k.p.c.).